

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, старшого дослідника Почтового Максима Миколайовича на дисертацію Плюшкіна Артема Юрійовича на тему «Підстави та процесуальний порядок виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів», представлену до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми

Проведеною у 2014-2015 роках антикорупційною реформою були внесені зміни до кримінального процесуального та адміністративного законодавства, які призвели зокрема до створення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Зазначене є заходом з виконання Закону України «Про засади державної антикорупційної політики», Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії), а також у зв'язку з необхідністю виконання другої фази Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України.

Аналогічні інституції існують у більшості демократичних країн світу.

Прийняті зміни були спрямовані на здійснення заходів, спрямованих на врегулювання питань управління майном, на яке накладено арешт, з метою збереження його вартості, а також створення спеціалізованого органу, уповноваженого на розшук майна, яке може бути конфісковано, і створення можливостей для конфіскації майна, набутого внаслідок злочинної діяльності.

Однак прийнятими змінами не було належно встановлено й регламентовано підстави та процесуальний порядок виявлення, розшуку і передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів.

Дослідження питань, дотичних до зазначеної теми, у різний час здійснювали Ю. М. Грошевий, Д. В. Давидова, С. О. Ковальчук, О. І. Крицька,

Л. М. Лобойко, М. А. Погорецький, О. М. Скрябін, С. М. Стахівський, В. М. Тертишник, А. Р. Туманянц, О. Ю. Хахуцяк, С. С. Чернявський, Ю. П. Аленін, І. Й. Гаюр, І. В. Гловюк, І. П. Зінковський, А. С. Котова, М. В. Лепей, М. А. Макаров, А. Е. Руденко, О. С. Тарасенко, О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова, О. Г. Шило, С. І. Ніколаюк, В. Т. Нор та ін.

Водночас попри значну кількість наукових праць, присвячених питанням доказового права в кримінальному процесі, сутності речових доказів, підставам і порядку застосування арешту, відшкодування шкоди, завданої злочинами, які є дотичними до обраної теми, досі залишилися недослідженими та невирішеними чимало питань, пов'язаних із виявленням, розшуком активів з метою їх арешту та подальшої передачі таких активів в управління Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Саме актуальність для науки кримінального процесу та правозастосовної практики існування зазначеного інституту виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, обумовлює вибір теми дослідження.

Тому на думку опонента, **актуальність теми даного дослідження** не викликає сумнівів, адже воно зумовлено потребами не лише теоретичного осмислення важливої наукової проблеми, а вимогами сучасної практики щодо виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача

Робота виконана у Національній академії внутрішніх справ в рамках пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року; Стратегії сталого розвитку «Україна 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015; Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленої Постановою Верховної

Ради України від 4 червня 2015 року № 509-VIII; Основних напрямків наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки, затверджених рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 грудня 2017 року (протокол № 28/1).

У роботі використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання. За допомогою методів гносеології: теоретичного аналізу й синтезу (індукція, дедукція, порівняння, аналогія, абстрагування, класифікація) проаналізовано особливості процедур виявлення, розшуку й управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів в інших країнах (підрозділ 1.2); визначено та класифіковано суб'єктів виявлення, розшуку й управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (підрозділ 2.1); класифіковано процесуальні підстави здійснення заходів виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (підрозділи 2.2, 2.3). Логіко-юридичний метод надав можливість сформулювати авторський понятійно-категоріальний апарат і запропонувати відповідні класифікації, а також окреслити особливості проведення заходів виявлення, розшуку й управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (підрозділи 1.3, 3.1, 3.2). Соціологічний та статистичний методи використано під час вивчення думок працівників підрозділів правоохоронних органів з питань ефективності діяльності щодо виявлення, розшуку й управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (розділи 1–3).

Дане дослідження висвітлює і вирішило низку теоретичних, правових і практичних проблем визначення підстав та процесуального порядку виявлення, розшуку й управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

**Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних
результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в
опублікованих працях**

Дисертація вирізняється певною науковою новизною, оскільки в ній вперше досліджено та цілісно розкрито в окремому монографічному виданні питання

теорії та процесуальної практики виявлення, розшуку й управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Можливо загалом погодитись із авторською оцінкою новизни і визнати, що дисертантом вперше: на підставі досвіду іноземних країн встановлено механізм розвитку системи виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів — від її формування на підставі норм міжнародних актів, побудови різних моделей та функціонування таких інституцій, внесення змін до національного законодавства іноземних країн; з'ясовано співвідношення термінів «активи», «речові докази» та «майно» у кримінальному провадженні в контексті виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів; науково обґрунтовано зміст і розмежування термінів виявлення активів (встановлення факту існування активів, на які можливо накласти арешт) і розшук активів (встановлення місцезнаходження активів, на які можливо накласти арешт і на які вже накладено арешт); удосконалено: зміст кримінального процесуального порядку виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів; механізм отримання інформації про наявність активів від контролюючих органів, відповідно якого для визначення можливості отримання інформації про наявність активів необхідно враховувати такі критерії, як сфера компетенції конкретного органу та завдання контролюючого органу; наукову думку щодо можливості винесення слідчим, прокурором постанови про розшук майна, на яке накладено арешт у кримінальному провадженні; отримали подальший розвиток: зміст процесуальних норм щодо системної регламентації безпосереднього виявлення кримінальних правопорушень, що передбачає визначення кола суб'єктів, зміст і процесуальну форму інформаційно-пошукової діяльності; умовна модель класифікації суб'єктів виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів; наукова думка щодо законодавчого визначення як єдиної фактичної підстави для передачі речових доказів в управління забезпечення збереження арештованих у кримінальному провадженні речових доказів їхніх доказових ознак і властивостей

з метою використання їх у кримінальному провадженні й дотримання майнових прав власника (володільця) речей.

Основні результати дослідження належним чином відображені у 10 наукових публікаціях, зокрема, 4 наукові статті – у фахових виданнях України в галузі юридичних наук, 1 стаття – у періодичному виданні іноземної держави, 5 тез доповідей на науково-практичних конференціях. Публікації повністю розкривають і вирішують завдання, що були поставлені у дисертаційному дослідженні. Вказане дає підстави для висновку про належний рівень обґрунтованості сформульованих у дисертації основних положень, висновків і рекомендацій, їхню достатню за кількістю та змістовним наповненням репрезентативність.

Винесені на захист результати і положення дисертації відповідають усім вимогам, що встановлені для такого виду робіт, є обґрунтованими та послідовними, мають достатній рівень наукової новизни та відображають практичне значення.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень дисертації та достовірність одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, узагальненням праць вітчизняних вчених, вивченням іноземного досвіду, комплексним аналізом чинного законодавства, оцінкою матеріалів кримінальних проваджень. Насамперед, автор проаналізував значний масив наукових джерел як загальнотеоретичного, так і практичного характеру, нормативних документів, які стосуються теми дослідження.

Аналіз змісту дисертації дозволяє стверджувати, що за результатами дослідження дисертантом досягнуто визначеної мети та надано відповіді на поставлені завдання. Автор поставив перед собою мету дослідити теоретичні, правові та практичні проблеми визначення підстав та процесуального порядку виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних

- у законотворчій діяльності — у процесі вдосконалення норм чинного КПК України та інших нормативно-правових актів;

- у правозастосовній діяльності правоохоронних органів — під час розроблення та вдосконалення відомчих нормативно-правових актів, підготовки посібників, методичних рекомендацій з питань виявлення, розшуку та передачі в управління активів;

- в освітньому процесі — під час викладання курсів «Кримінальний процес», «Криміналістика», «Оперативно-розшукова діяльність», інших навчальних дисциплін, підготовки підручників, науково-практичних посібників і методичних рекомендацій.

Про зазначене вказує і розміщені в Додатках відповідні акти впровадження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому

Структура й обсяг дисертації. Визначені автором назви розділів і підрозділів загалом відповідають темі та поставленим завданням даного дослідження, відображають його логіку та послідовність здійсненого наукового пошуку, спрямованість на досягнення поставленої мети, забезпечують його цілісність і завершеність. Дисертація складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та п'яти додатків. Загальний обсяг дисертації становить 234 сторінки, із них основного тексту 166 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє обґрунтованість вибору теми дослідження, основні тези дослідження та викладена українською та англійською мовами.

У **вступі** визначені мета і завдання дослідження, описані використані методи дослідження, вказано емпіричну базу дослідження, встановлені об'єкт та предмет дослідження, а також наведено інформацію про апробацію матеріалів дисертації.

Перший розділ «Теоретико-правові засади виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів»

розпочинається з аналізу стану досліджень проблематики виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів. У результаті проведеного аналізу дисертантом встановлено, що, не дивлячись на значну кількість наукових праць, дотичних до даної теми дослідження, зокрема, сутності речових доказів, підставам і порядку застосування арешту майна, відшкодування шкоди, питання виявлення, розшуку й передачі в управління активів залишилися недослідженими та невирішеними.

У підрозділі 1.2 комплексно досліджено досвід іноземних країн з виявлення, розшуку й передачі в управління активів. Так, автором проаналізовані міжнародні акти, що стали підґрунтям для створення установ виявлення та розшуку злочинних активів й установ з управління арештованими активами, визначено моделі їх функціонування, а також розглянуто законодавство окремих країн з даного питання.

Зміст нормативно-правового забезпечення виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів викладено у підрозділі 1.3 роботи. Аналіз нормативно-правового забезпечення зазначеної процесуальної діяльності дозволив визначити нормативно-правові акти, які регулюють здійснення заходів виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів.

На окрему увагу заслуговує дослідження співвідношення вжиття у кримінальному процесуальному законодавстві термінів «активи», «речові докази» та «майно», з метою подальшого їх розмежування, зокрема при передачі в їх управління.

Другий розділ «Суб'єкти й підстави здійснення заходів з виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів» розпочинається з встановлення суб'єктів здійснення заходів з виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, з огляду на їх функціональний критерій та роль у кримінальному провадженні. Проведене дослідження дозволило їх класифікувати на безпосередніх (слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор)

й опосередкованих (Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, оперативні підрозділи, інші державні органи й органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи) суб'єктів виявлення та розшуку активів і безпосередніх (власник (володілець майна), слідчий суддя, суд) й опосередкованих суб'єктів передачі в управління арештованих активів (слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор).

Підрозділи 2.2 та 2.3 розглядають правові (юридичні) та матеріально-правові (фактичні) підстави виявлення й розшуку активів та правові (юридичні) та матеріально-правові (фактичні) підстави передачі в управління активів.

При з'ясуванні правових та матеріально-правових підстав виявлення й розшуку активів здобувачем визначено, що правовими підставами для виявлення та розшуку активів є здійснення досудового розслідування з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР до його закінчення та правова можливість арешту майна з метою забезпечення збереження речових доказів, спеціальної конфіскації, конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи та відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди.

Дослідження правових та матеріально-правових підстав передачі в управління активів дозволило автору констатувати, що до правових підстав передачі арештованих активів в управління віднесено письмову згоду власника й ухвалу слідчого судді, суду, а також, що єдиною матеріально-правовою підставою передачі в управління активів згідно з кримінальним процесуальним законодавством України є наявність факту арешту майна з метою збереження речових доказів.

Дослідження у **третьому розділі** «Процесуальний порядок виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів» дозволило автору виокремити способи виявлення активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, та встановити види та зміст клопотання про

передачу арештованих активів в управління Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Підрозділ 3.3 присвячено формулюванню науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення правової регламентації процесуального порядку виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів. Зокрема, автором запропоновано вдосконалити норми Кримінального процесуального кодексу України шляхом доповнення статтею 170-1, якою визначатимуться підстави та порядок передачі в управління активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні.

Висновки лаконічно і в достатньому обсязі відбивають основні результати, які виносяться на захист. Висновки повністю відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження.

Список використаних джерел складається з 274 посилань на 33 сторінках.

У **додатках** містяться список публікацій здобувача за темою дисертації, стан динаміки взаємодії органів досудового розслідування, прокуратури з Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, результати опитування співробітників правоохоронних органів, результати вивчення матеріалів кримінальних проваджень та акти впровадження матеріалів дисертаційного дослідження.

Таким чином, дисертація Плюшкіна Артема Юрійовича відповідає існуючим вимогам до такого виду наукових робіт та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання – дослідження теоретичних, правових і практичних проблем визначення підстав та процесуального порядку виявлення, розшуку й управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці

Отримані результати дисертаційного дослідження на тему «Підстави та процесуальний порядок виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів» рекомендуються для використання у діяльності органів досудового розслідування, прокуратури та суду, закладах вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, дослідниками при написанні статей та монографій, плануванні досліджень за даним напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача

Зазначене вище дає вагомі підстави для позитивної оцінки роботи. Проте є потреба акцентувати увагу на деяких дискусійних положеннях, які потребують врахування, уточнення або ж можуть стати предметом дискусії під час дисертації, зокрема:

1. У вступі дисертантом зазначається, що емпіричну базу становлять результати опитування слідчих Національної поліції, детективів НАБУ, прокурорів. Водночас, враховуючи проблематику наукового дослідження, залишено поза увагою опитування співробітників Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, враховуючи, що автор відносить їх до опосередкованих суб'єктів виявлення та розшуку активів.

2. У підрозділі 2.1 автор наводить умовну модель класифікації суб'єктів виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів (з огляду на їх функціональний критерій та роль у кримінальному провадженні – безпосередніх та опосередкованих).

При цьому, до безпосередніх суб'єктів виявлення та розшуку активів та до опосередкованих суб'єктів передачі в управління дисертант включає слідчого, залишаючи поза увагою детективів.

Стаття 3 КПК України, яка визначає основні терміни, встановлює, що слідчий є службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу

Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

У зв'язку з цим виникає резонне питання щодо не включення до класифікації суб'єктів виявлення, розшуку та передачі в управління активів детективів Національного антикорупційного бюро України.

Отже, потребують узгодження між визначеною автором класифікацією суб'єктів виявлення, розшуку та передачі в управління активів без включення до неї детектива як службової особи, уповноваженої здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, та положенням КПК України.

3. У висновках до дисертаційної роботи автором запропоновано доповнити ст. 170 КПК України частиною тринадцятою, виклавши її в такій редакції: «У разі розшуку майна, на яке накладено арешт у кримінальному провадженні, слідчий, прокурор можуть винести постанову про розшук майна, проведення якого доручити оперативному підрозділу».

Необхідність доповнення кримінального процесуального закону можливістю винесення такої постанови автор обґрунтовує тим, що зазначене надасть можливість забезпечити максимальну ефективність здійснення розшуку такого майна, ураховуючи, що постанови слідчого та прокурора, прийняті в межах компетенції згідно із законом, є обов'язковими для виконання фізичними та юридичними особами, прав, свобод чи інтересів яких вони стосуються.

Водночас, не дивлячись на, що закон встановлює обов'язковість для виконання винесенні слідчим чи прокурором постанови, виникає сумнів, що її виконання буде покладено на фізичних та юридичних осіб.

Обґрунтованість внесення таких доповнень потребує додаткового опрацювання в контексті процесуальних підстав та порядку для прийняття такого рішення, обставин, що повинні бути при цьому враховані, та можливих результатів від його прийняття.

Доцільніше у вказаному напрямку було б акцентувати увагу на обов'язковість надання доручення оперативному підрозділу, які є обов'язковими для виконання, на встановлення місцезнаходження розшукуваного арештованого майна.

4. Висновки по розділу 1, на нашу думку, мають формальний характер, обмежені загальними фразами та не містять конкретних результатів аналізу наукових досліджень, іноземного досвіду та нормативно-правового забезпечення виявлення, розшуку й передачі в управління активів.

Відсутність порушень академічної доброчесності

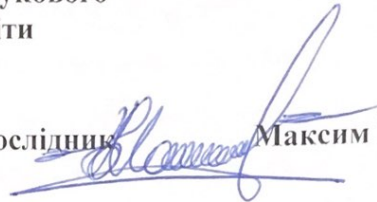
У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Плюшкіна Артема Юрійовича є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам

Дисертаційна робота Плюшкіна Артема Юрійовича на тему «Підстави та процесуальний порядок виявлення, розшуку й передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів», що подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням та відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) та Порядку присудження доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Плюшкін Артем Юрійович на підставі

прилюдного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Заступник директора Навчально-наукового
інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, старший дослідник**

Максим ПОЧТОВИЙ

Підпис Почтового М.М. засвідчую

Перший проректор

**Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

**Заслужений діяч науки і техніки України
полковник поліції**

Олександр ЮНІН